

РОЗДІЛ I

ПЕРСПЕКТИВИ КОНФЕСІЙНОГО БУТТЯ

1. Кордони країн і кордони релігій

Сучасна георелігійна ситуація характеризується взаємодією глобальних і регіональних територіальних релігійних систем у межах ейкумени. Глобальні релігійні системи утворюють три світові релігії: буддизм, християнство, іслам. Основною формою територіальних релігійних систем є релігійні ареали, що охоплюють значні території континентів, утворюючи континуальні поля. Так, буддизм, поширений у Східній, Південно-Східній і частково Південній Азії, обіймаючи компактну, густо заселену територію. Християнський світ охоплює країни Європи, Північної та Південної Америки, Північно-Східної Євразії, Австралії, Африки на південь від Сахари. Мусульманський світ займає територію Центральної та Південно-Західної Азії, Північної Африки.

У межах глобальних територіальних релігійних систем виділяються регіональні системи. Вони утворюють релігійні зони – континуальні форми територіальної організації релігійного життя послідовників певної регіональної релігії, яка носить надетнічний характер і охоплює значну територію континенту. У християнстві до регіональних релігійних систем належать католицизм, протестантизм, православ'я. Саме в межах регіональних релігійних систем за останні 25 років відбуваються істотні зміни*.

За даними, зафіксованими в 1998 р.,¹ в Латинській Америці було сконцентровано більше половини католиків світу, понад третину католиків припадало на Європу і приблизно по 1/10 – на Азію та Африку. Ватиканська Конгрегація євангелізації народів 2010 р. оприлюднила статистичні дані про місіонерську та євангелізаційну діяльність Католицької Церкви у світі, в якій структура розподілу католиків за континентами має такий вигляд: Америка (Латинська Америка і США) – 576,2 млн. осіб (49,4% від загальної світової кількості католиків); Європа – 283,4 млн. (24,3%); Африка – 172,9 млн.

Для порівняльного аналізу змін «кордонів релігій» (їх звуження чи розширення) в межах глобальних територіальних систем, конфесійних макрорегіонів, окремих країн використовуються статистичні дані, які подаються католицьким щорічником «Anuario Pontificio» (Ватикан), CIA, The World Factbook, EVS (European Values Survey), а також ватиканським часописом «L'Osservatore Romano».

¹ Див.: Павлов С.В., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій. – К., 1998. – С. 167-168. Ця праця дала можливість зробити порівняльний аналіз змін глобальних і регіональних релігійних систем між рівнем, зафіксованим у ній на першу половину 90-х років минулого і першим десятиріччям ХХІ століття.

(14,8%); Азія – 124,5 млн. (10,6%); Океанія з Австралією – 9,1млн. (0,8%)². Відтак, зміни разючі: у 2010 р. весь Американський континент вже не вміщав на своїй території більшості католиків світу, хоча ця більшість ще фіксувалася у 1998 р. в одній лише Латинській Америці (без США). Істотно зменшилася кількість католиків в Європі (на 6%). Водночас значно зросло число католиків в Африці (на 5%). Але це загальні дані, які потребують докладного аналізу стану змін і перспектив християнства, зокрема католицизму, в кордонах окремих країн і цілих континентів.

а. Зміни георелігійної ситуації в межах європейської та американської глобальних територіальних конфесійних систем. Характеризуючи загрозу для католицької ідентичності окремих народів і навіть континентів, нинішній понтифік Бенедикт XVI прийшов до висновку, що «останні двадцять п'ять років – це час великих змін релігійної географії. У тих регіонах, де раніше налічувалося 90% і більше католиків, ця цифра зменшилася до 60%. Відбувається подвійна зміна: з одного боку, діють євангельські секти, які серйозно заявляють про себе у загальній картині. З іншого боку, прогресує секуляризація, яка завдяки мас-медіа має сильний вплив, перемінює свідомість людей. Так що насправді є криза культури, яка сягає значної глибини»³. Відтак, зменшення кількості католиків на 30% в країнах, де вони посідали домінуюче конфесійне становище, пояснюється діяльністю євангельських сект, прогресом секуляризації і кризою культури. Саме ці три фактори, як вважає Бенедикт XVI, спричинили загрозу католицької ідентичності в сучасному світі.

Як же змінилася георелігійна ситуація за останні двадцять п'ять років в Латинській Америці? Спробуємо показати ці зміни в розрізі окремих країн цього донедавна суцільного католицького континенту. Візьмемо найчисельніші країни. У Бразилії (192 млн. населення) до 90-х років минулого століття переважна більшість населення (95%) були послідовниками католицизму і офіційно вважалися членами Римо-Католицької Церкви. Питома вага віруючих цієї Церкви станом на 2010 рік знизилася до 75% населення. Як і в багатьох інших латиноамериканських країнах, в Бразилії відбувається перехід католиків здебільшого в інші протестантські Церкви або до категорії так званих «конфесійно невизначених». Найвпливовішими протестантськими напрямками в Бразилії стали п'ятидесятники (6,5%), свідки Єгови (1,5% населення). Зміцнюють свої позиції в цій країні адвентисти, баптисти (загалом 5% населення). Щорічний приріст кількості віруючих цих конфесій дорівнює 2-3%. Така ж георелігійна ситуація характерна для другої найчисельнішої за населенням і кількістю католиків країни цього континенту – Мексики (120 млн. населення). До 90-х років м. ст. найвпливовішою конфесією в країні була Римо-Католицька Церква. Вона охоплювала своїм впливом понад 96% населення. Процес зниження кількості католиків в

² Католицький вісник. – 2010. – №21. – С. 3.

³ Католицький вісник. – 2010. – №11. – С. 4.

Мексичі досяг свого піку вже у 2007 році. За переписом населення вже в цьому році католиками ідентифікували себе 75,5% громадян Мексики. За останнє десятиріччя темпи зниження кількості католиків у цій країні сягали щорічного показника 1-2%. За даними 2007 року в Мексиці налічувалося 7,3% протестантів. 3,1% мексиканців вважали себе атеїстами, 13,8% – «конфесійно не визначеними», тобто не входили в жодну конфесію.

В інших країнах Латинської Америки зміни за останні 25 років конфесійного ландшафту ідентичні й навіть ще більш різючі. Так, в Сальвадорі чисельність католиків знизилася з 87% до 57%. Протестантські конфесії зросли до 21,2% від загальної кількості населення. 16,8% ідентифікують себе як атеїсти. В Нікарагуа чисельність католиків знизилася з 93% населення до 58,5%. 21,6% нікарагуанців перейшли до протестантських євангелічних конфесій, 15% відсотків вважають себе атеїстами. У Панамі Римо-Католицька Церква охоплювала своїм впливом 87% населення, тепер її вплив знизився до 75%. На 5% менше стало католиків в Колумбії з 46 млн. населення (у 1998р. 95% колумбійців були католиками). Зараз у цій країні активну прозелітичну діяльність проводять п'ятидесятники, адвентисти, свідки Єгови: членами цих релігійних громад стали 10% громадян Колумбії. В Перу (30 млн. населення) за переписом у 2007 році) 81,3% жителів цієї країни вважали себе католиками (на початку 90-х років минулого століття 95% перуанців були парафіянами Римо-Католицької Церкви), 12,5% визнавали себе як євангелічні християни, тобто приналежними до п'ятидесятницьких, адвентистських, єговістських громад.

Як і в багатьох країнах Латинської Америки, в Болівії, Чилі, Парагваї, Уругваї донедавна домінуючим релігійним напрямом був католицизм: в кожній з названих країн у 1998 році налічувалося відповідно 95, 82, 90, 95 відсотків католиків. У 2009 р. чисельність католиків у цих країнах відповідно знизилася до 59, 70, 79,6, 47,9 відсотків від загальної чисельності населення. Кількість членів євангелічних протестантських конфесій дорівнює відповідно 11, 23, 8,2, 11,4 відсотків населення. До атеїстів і агностиків віднесли себе у цих країнах відповідно 12, 8, 4, 17, 2 відсотків, «конфесійно не визначених» – 15, 7, 9, 23 відсотків населення.

Очевидно, саме ці конфесійні трансформації в Латинській Америці мав на увазі Бенедикт XVI, охарактеризувавши їх як «великі зміни «релігійної географії» за останні 25 років.

Конфесійні кордони в країнах Європи за останні 25 років також зазнали різючих змін. Нинішній, як і попередній понтифік Іван Павло II, пильно простежували тенденції і характер змін релігійності в країнах Європи. У знаменитій своїм критицизмом і відвертістю суджень енцикліці «*Veritatis splendor*» («Блиск правди»), виданій у 1993р., та в Апостольському посланні «*Tertio millennio adveniente*» («Наближаючись до третього тисячоліття») Іван Павло II звертав увагу єпископату і духовенства Католицької Церкви на те, що «Церкву паралізує релігійна індиферентність», «релігійна байдужість є масовим явищем у сучасному християнстві», що «багато людей,

задовольняючись імливою релігійністю, живе сьогодні так, нібито Бога немає». Бенедикт XVI 28 червня 2010 року створив спеціальну «Папську Раду для проведення нової євангелізації», завдання якої він охарактеризував необхідністю реагувати на «кризу віри, пануючу в багатьох країнах давньої християнської традиції». Кризу віри понтифік пояснює характерними рисами сучасності: «усунення Бога зі щоденного життя», «байдужістю до християнської віри і пересунення її на маргінес суспільного життя». «Якщо в минулих десятиріччях ще можна було знайти загальний християнський смисл, об'єднуючий цілі покоління, які зростали в тіні віри, яка формувала культуру, то тепер, – підкреслює Папа, – ми маємо справу з драмою фрагментарності. Люди, які належать до Церкви, живуть життям, яке суперечить вірі»⁴.

Який же конкретний вияв має криза віри і «драма фрагментарності» в країнах Європи? Франція на початку 90-х років минулого століття ще зберігала титул «улюбленої доньки» Католицької Церкви: у ній налічувалося 90% католицького населення. Через 20 років конфесійна і світоглядна ситуація докорінно змінилася: католиків – 51% населення, мусульман – 4,5%, іудеїв – 1%, протестантів – 3%, агностиків і атеїстів – 31%, 9% – конфесійно не визначені. У Німеччині: католиків – 30,9%, лютеран – 30,2%, мусульман – 4,26%, атеїстів – 31%, 3,57% – конфесійно не визначені. У Великобританії 25 років тому (станом на 1985 р.) було майже 80% християн (англікан, католиків, методистів, православних та інших). Сьогодні конфесійна картина у Великобританії має інший вимір: християн – 71,6%, мусульман – 2,7%, визнаючих східних релігій – 2,7%, атеїстів – 23%. Означені зміни конфесійної та світоглядної орієнтації спостерігаються у більшій чи меншій мірі в інших країнах Європи.

І причини цих змін – нова «географія релігії», яка сформувалася в Латинській Америці і Європі, і передусім не тільки завдяки активній проповідницько-місіонерській діяльності «євангелічних сект», як це вважає Бенедикт XVI. По-перше, в європейських країнах зникає віра в Бога, в якого вірять лише 39% католиків, 26% протестантів. Так, в Німеччині вірять в Бога 25%, Чехії – 28% населення. Це, звичайно не войовничий атеїзм, який тотально насаджувався комуністичною владою. Просто люди живуть без Бога, вони вважають що «християнство і Бог – це феномени, що належать до минулої епохи»⁵. Постійно скорочується релігійно-обрядова частина населення, яка інколи молиться, часом сповідується і причащається. У Німеччині таких 11%, Австрії – 23%, Бельгії – 19%, Чехії – 8%, Данії – 5%, Франції – 8%, Іспанії – 25%, Великобританії – 14%, Італії 40%, Португалії – 37%, Словенії – 17%, Нідерландах – 4%, Україні – 17%. У цілому в цих країнах охрещується 43% народжуваних, вінчається – 27%, хоронять за церковними обрядами – 48%⁶.

⁴ L'Osservatore Romano (pol. wyd). – 2011. – №7. – S. 33.

⁵ L'Osservatore Romano (pol. wyd). – 2007. – №2. – S. 21-22.

⁶ Stachowski Zbigniew. Europejski i polski model religijności // Віра і розум. – Львів, 2010. – С. 134-135.

Георелігійна ситуація в католицьких європейських і латиноамериканських країнах як явище тотальної секуляризації розглядається у книзі «Сіль землі. Християнство і Католицька Церква», в якій Бенедикт XVI, відповідаючи на запитання відомого німецького журналіста, свого земляка і біографа Петера Зевальда, сформулював своє бачення проблеми Католицької Церкви XXI сторіччя в контексті «нової ери релігійності». Для аналізу цих проблем була запропонована алегорія: «незабаром Католицьку Церкву можна буде порівняти зі знаменитими чорними дірами в космосі», тобто із зірками вже після колапсу, які у своєму центрі давно стали невидимі й продовжують поволі стискатися. Така зірка і далі існує, за інерцією рухаючись всередину своєї величезної маси. Малі уламки колись великого тіла беспорядно літають довкола нього, утворюючи нові великі групи, взаємно зіштовхуючись або зазнаючи руйнування.

Відштовхуючись від змалюваної алегорії чорних зірок у порівнянні їх з нинішнім станом Католицької Церкви, Бенедикт XVI висловив низку реалістичних і песимістичних, але цілком обґрунтованих суджень, зокрема: «у найближчому майбутньому масових навернень не буде. Історія не поверне назад, і ця зірка (тобто Католицька Церква. – П.Я.) не стане знову, так би мовити повноцінною, не відновить своєї колишньої величі та сили світіння. Історичні тенденції не зміняться, й віра не стане знову явищем масовим – таким що формує історію»⁷. Папа несхибно вірить в те, що все ж християнство залишиться історичною силою й постійно служитиме простором порятунку для людства. Але для цієї мети християнству потрібно постійно оновлюватися. Що ж заважає сучасному християнству бути в стані постійного омолодження, залишатися «гірчичними зерном», яке найдрібніше зі всілякого насіння, але виростає з розкішною зеленою кроною (Мт. 13:31)? Глава Католицької Церкви знайшов на це відповідь: «Великі традиційні церкви, мабуть, відчувають свою пригніченість – через надмірну інституціональність, інституційну регламентованість... Майже не стало проявів живою віри, її простоти. Християнство тепер означає тільки приналежність до великої структури, до конкретного апарату... Таким чином, християнство як інститут почало сприймається як баласт традицій, якого не хочуть позбутися тільки тому, що зараз ще мають від нього деяку користь»⁸.

Саме через таке порівняння стану нинішнього християнства з образом чорних зірок, які зазнали колапсу, «розпочалася нова ера релігійності», і «люди намагаються віднаходити цю релігійність, але не в християнській вірі, не в Церкві, а в чомусь зовсім в іншому» – «на манівцях магії і сектантства»⁹. Ось з цього випливає, мабуть, потік сучасного прогресу секуляризації і постає криза християнської культури, яка в тій чи іншій мірі характерна для сучасної Америки й Європи.

⁷ Нова ера релігійності // Католицький вісник. – 2011. – №4. – С. 11.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

Визначення Європи як континенту спільної християнської культури (католицька ініціатива) не сприймається рівнозначно православними і протестантами, оскільки християнську Європу формували не тільки католицький Рим, а й православна Візантія, дали імпульс для її подальшого розвитку і протестантська Реформація, і католицька Контрреформація. Зрештою, західне християнство і східне християнство ідентифікували себе з різними соціально-політичними і культурно-релігійними системами й цінностями. Виходячи з цього історичного контексту, католицька дефініція про «спільні християнські корені Європи від Атлантики до Уралу» не стала вирішальною домінантою в православно-католицькому діалозі. Зрештою, визначення Європи, як християнської спільноти не знайшло належного схвалення у творців Об'єднаної Європи, і тому таке визначення було вилучене з проекту її Конституції.

Європа і в конфесійному межуванні територіальних релігійних систем, що охоплюють значні території континенту, утворюючи континуальні поля, різна. В її *Північному макрореґіоні* релігійна структура населення характеризується різким переважанням протестантів (лютеран, англікан, пресвітеріан). У більшості країн (Великобританії, Данії, Ірландії, Норвегії, Фінляндії) протестантські Церкви мають статус державних. У прибалтійських країнах (Латвії, Естонії) значну релігійну меншину утворюють православні. У країнах *Західного макрореґіону* – Австрії, Бельгії, Ірландії, Італії, Іспанії, Люксембурзі, Португалії, Франції переважають латинські католики. Протестантів і православних незначна кількість. Тут знаходяться найважливіші центри й вузли концентрації релігійного життя, зокрема всесвітній центр католицизму Ватикан. Серед нехристиянських релігій поширені іудаїзм й іслам.

Конфесійна структура населення Середнього Європейського макрореґіону (Нідерланди, Німеччина, Швейцарія) характеризується співвідношенням приблизно рівних за чисельністю спільнот католиків і протестантів.

У *Центральному макрореґіоні* (Литва, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Словенія, Хорватія) найбільшим впливом користується Римо-Католицька Церква. Релігійними меншинами є лютерани, реформати, православні, греко-католики.

У *Південно-Східному макрореґіоні* релігійних склад населення характеризується переважанням православних (Румунія, Молдова, Болгарія, Греція, Сербія, Чорногорія, Македонія, Боснія й Герцеговина, Албанія). Найбільшими релігійними меншинами є мусульмани і католики. Ісламу дотримується більшість етнічних албанців, турків та ісламізовані слов'яни. Вплив протестантських церков незначний. У Румунії та Молдові є значні спільноти російських старообрядців.

До складу *Східного макрореґіону* входять три східнослов'янські країни (Білорусь, Україна, Росія), домінуючим релігійним напрямом в яких є православ'я. Поруч з православ'ям історичними релігійними спільнотами є

католики (латинського та візантійсько-українського обрядів, інституалізовані в Римо-Католицьку та Греко-Католицьку Церкви). Релігійними меншинами в Росії є мусульмани та буддисти-ламаїсти. Найбільшою релігійною спільнотою в Росії є мусульмани. У Східному макрореґіоні проводять активну місіонерсько-проповідницьку діяльність протестантські спільноти, які заповнюють духовний вакуум після занепаду державного атеїзму з розпадом Радянського Союзу. У цьому відношенні найбільш істотні конфесійні трансформації відбуваються в Україні.

Конфесійно-географічні регіони України склалися упродовж останніх 500 років в умовах бездержавності країни, територіальної та релігійної експансії західних і східних сусідів, довготривалого перебування різних регіонів України під владою імперій – Російської і Австро-Угорської, втручання в її церковно-релігійне життя закордонних релігійних центрів – Московської патріархії і Римської курії. Найбільш драматичним для всіх конфесій в Україні був період 70-річного тоталітарного режиму.

Фактично тиск на Україну упродовж зазначених століть здійснювався з однією метою – її територіального розчленування, національної та релігійної асиміляції. Так, наприклад, на західних землях України було створено чітко фіксований конфесійний кордон, як залишок колись всевладної в середньовічній Європі конфесійної диференціації, вираженої засадою «*scius region eius religio*» - «чия земля, того й релігія». Галичину і Волинь, як під час австрійської, російської, польської влади, навіть за німецької окупації розділяв конфесійний «сокальський кордон», який, по суті, був межею двох світів – католицького і православного. Конфесійний рубіж проходив, з одного боку, по лінії Збараж-Броди-Радехів-Сокаль-Рава-Руська, Любачів (тут проживало від 51% до 69% греко-католиків і 0,2 %-0,6% православних), а, з другого боку, – Горохів-Володимир-Томашів-Білограй (тут було від 18% до 80% православних і лише 0,1-1,7% католиків від загальної кількості населення)¹⁰.

Цей конфесійний вододіл офіційно зберігався і в міжвоєнній Польщі (1918-1939 рр.), оскільки Греко-католицька Церква, згідно з конкордатом 1925 р. між Ватиканом і Польщею, була позбавлена права виходити із «галицького загомінку» на волинські терени «східних кресів». В незалежній Україні конфесійні кордони скасовані. Але спроби їх відновити під виглядом канонічної території Московського патріархату посилюються, про це свідчать надто часті візитування різних регіонів України «Московським і всієї Русі Патріархом».

Виходячи з характеру конфесійної структури населення, регіональних етнокультурних традицій, особливостей розвитку, поширення окремих релігійних напрямів і течій у різних регіонах, Україну можна поділити, як

¹⁰ Krasinski A. Ludnosc ukrainska (ruska) w Polsce w swietle spisa 1931 r. – Warszawa, 1931. - S. 18-19.

вважають спеціалісти з географії релігій¹¹, на такі релігійно-географічні регіони:

1. Волинський регіон включає Волинську, Рівненську та північ Тернопільської області. Домінуючим тут є православ'я. Конфесійна структура характеризується майже рівнозначним поширенням парафій УПЦ Московського патріархату і УПЦ Київського патріархату. Міцні позиції в цьому регіоні посідають протестанти, серед яких різко переважають п'ятидесятники (зокрема в Рівненській області налічується понад чверть всіх п'ятидесятників України).

2. Галицький регіон включає територію Львівської, Івано-Франківської та частину Тернопільської області. За 20 останніх років в цьому регіоні відбулися істотні конфесійні зміни. Греко-католицька Церква, відродившись офіційно в незалежній Україні, посідає домінуюче, але не безумовно монопольне становище в регіоні. На галицькій землі міцно закріпилося українське православ'я – УПЦ Київського Патріархату й УАПЦ. Діють парафії Московського Патріархату. УГКЦ вийшла із «галицького загомінку» на терени Великої України. У Галицькому регіоні належне місце посідає латинський католицизм і польська національна меншина. Поліконфесійністю і багатонаціональністю відрізняється Закарпатський регіон. На маленьку область з населенням, що становить 2,45% загальноукраїнського, припадає 8,3% парафій УПЦ Московського Патріархату 7,4% – УГКЦ, 11,5% – Римо-Католицької Церкви¹². В області розгалужена мережа чисельних протестанських конфесій – реформатів, баптистів, адвентистів, інших релігійних об'єднань. Релігійна організація Свідків Єгови своєю чисельністю в Закарпатті найбільша в Україні. Майже відсутні парафії УАПЦ та УПЦ Київського Патріархату.

3. Подільсько-Буковинський регіон включає Хмельницьку, Вінницьку і Чернівецьку області. Конфесійна структура характеризується переважанням православних (УПЦ Московського Патріархату і УПЦ Київського Патріархату), а також міцними позиціями старообрядництва та католицизму латинського обряду. В регіоні активно діють протестантські громади п'ятидесятників, адвентистів, баптистів, а також свідків Єгови.

4. До складу Центрального регіону входять Київська, Житомирська, Чернігівська та Кіровоградська області. В конфесійній структурі регіону домінує православ'я з різким переважанням парафій УПЦ Московського Патріархату над парафіями УПЦ Київського Патріархату (5 до 1). Міцні позиції посідає Римо-Католицька Церква в Київській і Житомирській областях, яка з року в рік наполегливо збільшує свою парафіяльну мережу і нарощує темпи будівництва костелів. Поширений вплив протестантських об'єднань: в першу чергу баптистів і після них відповідно – п'ятидесятників і

¹¹ Павлов С.В., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігії. – К., 1998. - С. 424-426.

¹² Там само. - С. 425.

адвентистів. В регіоні активно діють Свідки Єгови, постійно розширюючи мережу своїх громад

5. Південно-Східний регіон включає Харківську, Дніпропетровську, Запорізьку, Донецьку та Луганську області, в яких домінує УПЦ Московського Патріархату. У цьому регіоні за роки незалежності України поступово створювався новий конфесійний ландшафт з розростанням мережі пізньопротестантських конфесій і входженням на терени регіону римо-католицизму з активною розбудовою інституціональної структури, пристосованої до національної, культурної, ментальної особливості населення. У регіоні надто слабкий вплив УПЦ Київського Патріархату і УГКЦ.

6. Південний регіон обіймає територію Одеської, Херсонської, Миколаївської областей та республіки Крим. Конфесійний склад характеризується переважанням інституціональної структури УПЦ Московського Патріархату, зосередженням найбільшої кількості мусульманських громад, залишків старообрядництва та лютеранських етноконфесійних спільнот. Як і в Південно-Східному регіоні, на теренах Південного регіону динамічно зростають пізньопротестантські громади, активізує свою діяльність Римо-Католицька Церква з надто мінімальними темпами поширення впливу УПЦ Київського Патріархату і УГКЦ.

Відтак, георелігійна та конфесійна ситуація в Україні характеризується складністю, динамічністю та мозаїчністю. Вона відрізняється у всіх названих регіональних кордонах. І це є загальносвітовою закономірністю. У сучасному глобалізованому світі кордони країн і кордони релігій не ідентичні, оскільки вони не лише не співпадають, а зміщуються то у бік їх уніфікації, то у бік стратифікації. У цілому ж всі релігії вийшли за межі своїх національних і державних кордонів їхнього зародження і становлення.

б. Африканський конфесійний ареал і тенденції його трансформацій в країнах макрорегіонів. Конфесійний ареал африканського континенту утворюють християнство, іслам, традиційні вірування, а також християнсько-тубільні церкви та секти. До появи в Африці (крім її північної частини) християнства та ісламу тут були поширені традиційні вірування (культ місцевих духів природи, культ предків, обряди ініціації, магія, політеїзм). Християнізація Африки в основному розпочалася в колоніальний період. Різні течії християнства поширювалися в залежності від конфесійної приналежності колоніальної влади – католицької чи протестантської (англіканство, лютеранство, реформаторство). У післяколоніальний період (починаючи з 60-х років минулого століття) в Африці розпочалася активна місіонерсько-проповідницька діяльність європейських та американських католицьких і протестантських церков та місій. Об'єктом прозелітизму стали традиційні вірування. Їх християнізація, з одного боку, та ісламізація, з другого, – основний чинник конфесійних трансформацій в сучасній Африці.

900-мільйонне населення Африки (станом на кінець 2010 року) за конфесійною приналежністю поділене на християн (майже 400 мільйонів, з

них 174 мільйони католиків, решта – протестанти) і мусульман (370 мільйонів). Значна частина населення сповідує традиційні вірування або належить до синкретичних християнсько-тубільних об'єднань. З кожним роком кількість сповідуючих тубільні вірування зменшується.

За конфесійним ландшафтом чітко відрізняються макрорегіони: Північна Африка, Західна Африка, Центральна Африка, Східна Африка, Південна Африка.

До складу *Північного конфесійного макрорегіону* входять арабські країни, в яких домінує іслам як державна релігія: Алжир (99,6%), Туніс (99%), Марокко (98,9%), Лівія (98,6%). У цих країнах християнами є здебільшого європейці (з них $\frac{3}{4}$ католики), які працюють на нафтопроводах і в дипломатичних установах. Винятком є Єгипет (84% населення мусульмани), де християнства дотримуються копти (14,6% населення країни) – арабізовані нащадки давнього корінного населення Єгипту, які все ж запозичили деякі мусульманські обряди. Входячи до церкви, вони знімають взуття, але залишають головні убори. Хлопчиків перед хрещенням обрізають.

У *Західному конфесійному макрорегіоні*, як і в Північному, переважають мусульмани. За даними Енциклопедії Британіка за 2006 рік, конфесійний ландшафт Західного макрорегіону (17 держав із загальною кількістю населення 275 мільйонів) мав такий вигляд: мусульмани – 46,8%, християни – 35, 3% традиційні вірування – 17,4%. Серед християн колишніх іспанських, французьких, португальських колоній різко переважають католики, а найбільшою протестантською меншиною є реформати. У колишніх же англійських колоніях домінуючим є англіканство (Церква Провінції Західна Африка). Простежується стійка тенденція до звуження ареалу впливу та кількості послідовників місцевих вірувань, які майже пропорційно переходять до християнства та ісламу.

У цьому макрорегіоні лише в чотирьох країнах (із загальною чисельністю населення 40 млн.) домінує іслам: Мавританія (98% населення мусульмани), Сенегал (90%), Гамбія (95%), Гвінея (95%), Нігер (85%). Християни переважають в Ліберії (68% населення), Гані (62,5%). Традиційні вірування переважають (але з постійним зменшенням їх чисельності) в Кот Д'івуарі (39% населення), Буркіна-Фасо (40%), Того (50%), Беніні (35%).

Нігерію (145 млн. населення – більше половини жителів Західного макрорегіону) за конфесійною структурою можна поділити на три регіони, які відрізняються один від одного: переважає іслам – 45% населення, християн – 38% (з них 18% сповідує католицизм, 20% – протестанти, які здебільшого належать до Англіканської Церкви). В Нігерії досить швидкими темпами поширюються п'ятидесятники (1,5% населення), свідки Єгови (0,5%), баптисти і адвентисти (загалом 1% населення). Синкретичні християнсько-тубільні церкви об'єднують 2% населення Нігерії. Особливістю цієї конфесійної групи є їхня відокремленість від західних церков і створення власної догматики, ритуалів, обрядів, що поєднують елементи традиційних вірувань і культів з елементами християнства. У західній літературі їх називають тубільними,

пророцькими, месіанськими, сепаратистськими церквами і сектами, більшість яких очолюються лідерами, іменами яких ці об'єднань називаються.

В країнах *Центрального макрорегіону* (8 країн, 120 млн. населення) переважають християни. Релігійними меншинами є групи послідовників традиційних вірувань, ісламу та християнсько-тубільних церков. Домінуючий християнський напрям – католицизм. У деяких країнах, згідно з офіційними статистичними даними, абсолютна більшість населення зараховується до числа віруючих Римо-Катоцької Церкви. Однак значна частина цього населення лише зовні дотримується християнської релігії, одночасно відправляючи обряди та церемонії традиційних культів і синкретичних вірувань.

У цілому 81,3% населення *Центрального макрорегіону* сповідує християнство, 21,1% – іслам, 8% – дотримується традиційних вірувань. Так, наприклад, в найбільших за чисельністю населення трьох країн цього регіону (майже 110 млн.) така конфесійна приналежність населення: Камерун (52% – християни, з них 2/3 католики, 29% – дотримуються традиційних вірувань, 22% – мусульмани. Заїр (46% – католики, 5,08 – баптисти, 3,6 % – конгрегаціоналісти, 1% – Свідки Єгови, 6,3% – дотримуються традиційних вірувань, 16% – послідовники християнсько-тубільних церков, 1% – мусульмани. Уточнимо, що населення Заїру на 2010 р. становило понад 70 мільйонів. Ангола (60% населення сповідує християнство, з них 3/5 – католики, решта – протестанти: конгрегаціоналісти, реформати, п'ятидесятники, баптисти, свідки Єгови, 37% населення Анголи дотримується традиційних вірувань, 2,7% – послідовники християнсько-тубільних церков.

У *Південному макрорегіоні* конфесійна структура характеризується переважанням християн. Вони становлять більшість в усіх країнах за винятком Коморських островів, Маврикія і Мозамбіку. Серед християнських напрямів великий вплив має протестантизм: реформаторство, лютеранство, англіканство, а також частково – католицизм. Значний відсоток населення продовжує дотримуватися традиційних вірувань.

У 12 країнах *Південного макрорегіону* проживає понад 140 млн. населення: 82% – християни, 9,7% – дотримуються традиційних вірувань, 2,2% – мусульмани. У трьох країнах (загальна чисельність населення 80 млн., тобто 60% всього населення *Південного макрорегіону*) переважають християни. 72% населення Замбії сповідує християнство: 38,9 % католиків, 33,1% протестантів, 24,6% дотримуються традиційних вірувань, 3,4% – послідовники християнсько-тубільних церков, з яких найголовніші Кітавала (Вартова Башта, що відокремилася від Свідків Єгови та має чимало прибічників на території Мідного поясу) та Церква Лумна (Мандрівна Церква, заснована Алісою Ланшиною Муленго). У Зімбабве 55% населення – християни, з яких 22% – католики, решта – лютерани, методисти, п'ятидесятники, Свідки Єгови. 34% населення дотримується традиційних вірувань. 10,7% належать до християнсько-тубільних церков.

Найбільшою християнською країною у *Південному макрореґіоні* є Південноафриканська Республіка (ПАР), 78% 50-мільйонного населення якої є християни, здебільшого протестанти: реформати (10,5%), методисти (7,6%), англікани (5,2%), лютерани (2,9%), п'ятидесятницькі церкви, Свідки Єгови та ін. Протестанти переважають над католиками. 12% населення ПАР належить до християнсько-тубільних церков. 1,1% – мусульмани.

У *Південному макрореґіоні* поки що зберігається питома вага населення, яке дотримується традиційних вірувань. У деяких країнах традиційні вірування різко переважають інші конфесії: у Мозамбіку (55%), Малаві (42%), Ботсвані (49%), Мадагаскарі (43%). Проте, як уже зазначалося, ареал традиційних вірувань постійно звужується: відбувається перманентний перехід цієї частини населення до Римо-Католицької Церкви і протестантських конфесій.

Конфесійна структура населення *Східного макрореґіону* характеризується переважанням християн, більшість яких – орієнтальні православні та католики. Серед протестантських напрямів найбільшим впливом користуються англікани. Значними релігійними меншинами є мусульмани та послідовники традиційних вірувань. Християнсько-африканські Церкви не відіграють в цьому макрореґіоні значної ролі, як це спостерігається в інших регіонах Африки.

Серед 260 мільйонного населення *Східного макрореґіону* 82% – християни, 9,7% дотримуються традиційних вірувань, 7,2% – мусульмани. У трьох найбільших країнах цього макрореґіону (загальна чисельність населення 150 млн.) переважають християни. В Ефіопії християнство сповідує 64% населення, з яких 60,6% – православні, 3% – протестанти, 0,4% – католики. У Кенії християни становлять 35% населення, з яких 27% – римо-католики, 8% – протестанти. В Уганді 2/3 населення сповідує християнство, з яких – більшість католики.

Іслам сповідує 99% населення Сомалі, де ця релігія є державною, а також 64% населення Судану, 26% населення Танзанії. В інших країнах *Східного макрореґіону* чисельність мусульман коливається в межах від 1% до 16%. Судан донедавна був найбільшою мусульманською країною цього регіону. У квітні 2011 р. Судан розділювався з причини християнсько-ісламських суперечностей на Південний Судан, в якому велика питома вага християн (43% населення), 47% жителів цієї країни дотримується традиційних вірувань, 6% – сповідує іслам, 4% населення дотримуються традиційних вірувань.

У *Східному макрореґіоні* традиційні вірування домінують в Кенії (48% населення), Танзанії (37%), Руанді (49%), Бурунді (30%). Як і в інших макрореґіонах, традиційні вірування є резервом для поповнення християнських та мусульманських спільнот. Саме на теренах традиційних вірувань процвітає прозелітизм, що часто призводить до міжконфесійних зіткнень.

Загалом у цьому регіоні перманентно спостерігається в одних країнах зменшення, а в інших збільшення чисельності християн і відповідно

збільшення або зменшення чисельності мусульман. За останні десять років кількість католиків збільшилася в Танзанії на 5%, Кенії – 5%, Руанді – на 9%, а число мусульман зросло від 6% до 11% в інших країнах. Разом із тим традиційні вірування і культу поєднуються з елементами християнства: ушануванням Ісуса Христа, Діви Марії, окремих святих, дотриманням деяких християнських обрядів. Багато місцевих божеств стали християнськими святими. Священиками є місцеві жерці, чаклуни або знахарі.

На Синоді африканських католицьких єпископів, який відбувся у жовтні 2010 році у Ватикані, відпрацьовувалася стратегія євангелізації Африки, тактика інкультурації місцевих традиційних вірувань з католицизмом, програма діалогу католиків з мусульманами і послідовниками традиційних вірувань. Ураховуючи, що Африка є конфліктним регіоном, з неформованими політичними націями, поширеним трайболізмом і релігійним фанатизмом, Синод африканських католицьких єпископів за рекомендацією Ватикану прийняв програму євангелізації Африки на шляху єднання африканських народів у дусі справедливості й миру¹³.

в. Кордони великих релігій азійського конфесійного ареалу: уніфікаційні й стратифікаційні тенденції. У 2010 р. чисельність населення на азійському континенті досягла 4 млрд. 490 млн., що дорівнює понад 60% світового населення. За конфесійним складом азійський ареал поділяється на Південно-Західний, Центральний, Південний і Східний макрорегіони з усталеним і майже не змінним конфесійним ландшафтом.

Конфесійна структура населення *Південно-Західного макрорегіону* характеризується різким переважанням мусульман. Однак в трьох країнах цього макрорегіону більшість населення дотримується християнства (Кіпр, Вірменія, Грузія), а в Ізраїлі – іудаїзму. В цьому регіоні зародилися всі монотеїстичні релігії, дві з яких (християнство й іслам) стали світовими. Тут збереглися ареали впливу стародавнього (орієнтального) православ'я, а також найдавніших автокефальних східних православних церков. Ще однією особливістю конфесійної структури є незначний вплив протестантизму в цьому макрорегіоні.

З 20 країн *Південно-Західного макрорегіону* у 17 поширений іслам. У 10-х країнах іслам має статус державної релігії з кількістю його сповідників 90-99% (Іран, Ірак, Афганістан, Пакистан, Сирія, Йорданія, Саудівська Аравія, Катар, Кувейт).

У деяких країнах цього макрорегіону, попри державний чи домінуючий статус ісламу, збереглися орієнтальні (давні) православні й католицькі церкви. У Сирії з 89 відсотками ісламського населення і державним статусом сунізму – 10,9% населення становлять християни здебільшого давніх православних Церков (Антіохійської, Сирійської, Вірменської Апостольської, Ассирійської Апостольської Кафолічної). Збереглися також католицькі Церкви (Мелькітська Греко-Католицька; Сирійська, Вірменська, Халдейська, Римські

¹³ L'Osservatore Romano (pol. wyd). – 2010. – №1. – S. 32-39.

католицькі Церкви). Протестанти з'явилися в Сирії у XIX ст.: англікани, пресвітеріани, адвентисти, баптисти, назаряни (0,3% населення), які об'єднані в Синод Євангельських Церков Сирії.

Подібна конфесійна ситуація склалася в Йорданії з державним статусом ісламу, який сповідує 90% населення. У цій країні збереглися Єрусалимська Православна Церква, Вірменська Апостольська Церква, Мелькітська Греко-Католицька Церква, Сирійська Католицька Церква. А Римо-Католицька Церква почала поширювати свій вплив у Йорданії з часів хрестових походів. Протестантизм представлений в основному Англіканською Єпископальною Церквою Єрусалима і Середнього Сходу. Активну місіонерську діяльність намагаються розгорнути пізньопротестантські конфесії: баптисти, адвентисти, п'ятидесятники.

Ще одна країна *Південно-Західного азійського макрорегіону* відзначається етноконфесійною особливістю. Це – Ліван (понад 4 млн. населення), в якому 54% жителів сповідує іслам. У цій країні збереглася низка давніх православних і католицьких Церков на кшталт тих, які поширені в Сирії та Йорданії. У Лівані ці церкви більш чисельні (їх сповідує до 40% населення). Відповідно до діючої виборчої системи, кандидати в депутати парламенту Лівану висуваються не від політичних партій, а від етноконфесійних спільнот. Саме ця система визначає чисельність сповідників кожної конфесії: 25% населення країни – мароніти. Вони мають право обирати 30 депутатів до парламенту (з 99). Віруючі Мелькітської Греко-Католицької Церкви представлені 6 депутатами, Вірменської Католицької Церкви – 1 депутатом. Православні мають парламентську квоту – 11 депутатів. Решта депутатів припадає на квоту мусульман.

В Іраку, де налічується майже 95% населення ісламського віросповідання, присутні також давні православні та католицькі Церкви, найбільшою з яких є Халдейська Католицька Церква. Політична ситуація, яка склалася в Іраку після падіння режиму Саддама Хусейна в 2003 р., не лише викликала різке протистояння між сунітами і шиїтами та жахливий тероризм в країні. Це відбилося і на скороченні чисельності християн, які представлені в основному Халдейською Католицькою Церквою, Апостольською Кафолічною Ассирійською Церквою, Вірменською Апостольською Церквою та Сирійськими Церквами (православною і католицькою), які вимушено емігрують.

Конфесійною особливістю відзначається держава Ізраїль (11,5 млн. населення), де іудаїзм не де-юре, а де-факто є державною релігією. Разом із тим майже 13% населення вільно сповідує іслам. Християнство представлене в основному давніми православними Церквами, що поширені в Сирії, Йорданії, Лівані, Іраку. В Ізраїлі мають можливість проводити місіонерську діяльність всі пізньопротестантські конфесії. Половина протестантів – парафіяни Англіканської Єпископської Церкви.

У Ємені, де більшість населення сповідує іслам (96%), донедавна швидко зростала Римо-Католицька Церква, яка налічує (станом на 2010р.)

понад 2,5% населення. Погіршення політичної ситуації на Близькому Сході спричиняє відтік християн з Ємену, як і з інших країн цього регіону.

В інших країнах цього конфесійного макрорегіону з домінуючим переважанням ісламу і його державним статусом (Саудівська Аравія, Оман, Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), Катар, Бахрейн, Кувейт) християнства дотримуються тільки іноземні громадяни (здебільшого англійці та американці) – службовці нафтопромислів, бізнесмени, дипломати.

Південний конфесійний макрорегіон – ареал поширення індуїзму. Значними релігійними спільнотами є мусульмани, буддисти і християни.

Індія (1млр. 160 млн. населення) віддзеркалює зазначену конфесійну конфігурацію. Станом на 2010 р. в цій країні індуїзм сповідувало понад 80% населення, іслам – 14%. Християн налічується близько 3% населення країни (25млн.), але вони становлять значну частину населення штатів Нагаленд – 67%, Мегхалайя – 47%, Маніпур – 26%, Керама – 22%, території Гоа та штатів Даман і Діу – 32%. Християни Індії поділяються на дві великі групи, які відрізняються своїм походженням: християни Святого Фоми і християни західних напрямів. Християни Святого Фоми посідають особливе положення в релігійній системі країни, оскільки вони традиційно об'єднують церкви, що за переказом, беруть свій початок від місіонерської діяльності апостола Фоми. Вони займають компакту територію на південному заході Індостану (штат Керала і прикордонні з ними території сусідніх штатів). Це – Малакарська, Сирійська Православна Церква, Халдейська Сирійська Церква Сходу, Католицька Церква Сирійско-Малабарського обряду, Малабарська Сирійська Церква Мар Фоми, яка посідає проміжне становище між православ'ям та англіканством. Загальне число християн святого Фоми становить 8 млн. (станом на 1991р.)

Християни західних напрямів – друга група християн, яка сформувалася в Індії зусиллями європейських місіонерів в умовах колоніального статусу Індії. Найбільшою серед церков цієї групи є Римо-Католицька Церква, яка веде богослужіння національними мовами Індії, широко залучає до католицьких освітніх закладів – середніх шкіл, семінарій, та університетів – місцеве населення, відкриваючи факультети індуїстської, сикхської та мусульманської філософії. Більшість цих закладів належить ордену єзуїтів. Останнім часом такі методи евангелізації і форми залучення індусів до католицизму викликають спалахи насильства з боку певної частини релігійних фанатиків і фундаменталістів – індуїстів і мусульман, спрямованих проти католицьких місіонерів, шкіл та монастирів.

Протестантизм в Індії започаткований в колоніальний період і активно поширювався після набуття Індією державної самостійності. В основному це англіканські, лютеранські, методистські Церкви. З пізньопротестантських конфесій активну місіонерську діяльність проводять передусім п'ятидесятники. Є низка незалежних регіональних баптистських церков, а також групи свідків Єгови, які загалом діють в північних, північно-східних та центральних районах Індії. Темпи їхнього поширення останніми

десятиріччями збільшується. Близько 2% населення Індії – це сикхи, 0,5% – джайністи, 0,8% – буддисти, 0,7% – інші етноконфесійні групи.

Індуїзм є пануючою релігією в Непалі (30 млн. населення), де 5,3% дотримуються буддизму, 2,7% – послідовники ісламу. Серед християн переважають протестанти, близько 5% – римо-католики. Непал став зоною активної місіонерської діяльності п'ятидесятників і свідків Єгови.

Великою країною *Південного конфесійного макрорегіону Азії* є Бангладеш (157 млн. населення), в якому абсолютна більшість (87%) сповідує іслам. Індуїзму дотримується 12% населення. Спостерігається тенденція постійного збільшення чисельності мусульман і зменшення кількості індуїстів. Християни в цій країні в основному представлені підзньопротестантськими течіями – баптистами, п'ятидесятниками, а також незначною кількістю католиків (загалом християн 1% населення).

Конфесійний ландшафт Шрі-Ланки (20,5 млн. населення) характерний збереженням традиційно заснованого буддизму, якого дотримується й понині 70% населення. Буддизм не був витіснений з цієї країни індуїзмом, як це трапилося в Індії на початку XVII ст. У Шрі-Ланці лише 15,2% населення дотримується індуїзму, а іслам сповідує 7,4%. Майже 7% населення Шрі-Ланки – християни, 2\3 яких є католиками. Протестантські конфесії не збирають навколо себе значної кількості прихильників, оскільки англікани, методисти і пізньопротестантські течії загалом становлять менше 2% населення країни.

Східний конфесійний макрорегіон Азії має свої особливості: паралельне сповідування двох і більше релігій, що значною мірою ускладнює оцінку кількості їх послідовників і визначення ареалів впливу релігійних напрямів у регіоні, а також співіснування буддизму з локальнообмеженими релігіями сприяло утворенню специфічних синкретичних вчень і сект. Крім того, у цьому макрорегіоні абсолютна більшість населення знаходиться в країнах з панівною комуністичною ідеологією (КНР і КНДР), що не дає можливості коректно і вірогідно визначити релігійну орієнтацію населення, оскільки офіційна державна статистика зараховує більшість населення цих країн до атеїстів. Дані про релігійну приналежність населення Китаю (1 млрд. 300 млн.) не можна уточнити і перевірити, оскільки вони походять від різних іноземних (а не китайських) соціологічних служб і енциклопедичних видань. Ці джерела дають таку сучасну конфесійну характеристику Китаю: буддизм у формі Махаяни сповідують майже 14% населення; буддизму-ламаїзму дотримується у Тибеті (0,11 населення Китаю).

Конфуціанство – це філософія та система етики, у якій відсутні ритуали і духовенство. Відтак, конфуціанство є скоріше регулятором економічних і соціальних процесів, основою китайського способу життя. Протягом більше як дві тисячі років конфуціанство формувало світогляд і почуття китайців, впливало на їх переконання, психологію, поведінку, мислення, побут і спосіб життя. «Культурна революція» за часів правління Мао Цзедуна, спрямована проти конфуціанства, остаточно не змогла підірвати його історичні корені. У

сучасному Китаї державна комуністична ідеологія не конфліктує з конфуціанством, яке забарвило у свої тона всю національну культуру Китаю.

Даосизм сповідують головним чином тільки китайці, проте чисельність його сповідників установити не вдається. Відтак, буддизм, конфуціанство, даосизм, співіснуючи довгі століття, поступово зближувалися між собою, склавши відповідну систему релігійного синкретизму насамперед на рівні народних вірувань. У ХХ ст. цим трьом традиційним релігійним віруванням було завдано кілька нищівних ударів («культурні революції» у 1919 р. і в 60-ті роки). Але ці три релігії, як і раніше, визначають обличчя китайської нації. У цілому релігійність в Китаї пов'язана з обрядовістю, соціальною етикою й адміністративною практикою, ніж з містикою і метафізикою, аскетизмом та релігійною екзальтацією, пошуками індивідуального спасіння.

Буддизм, по суті використовується як туристична реклама для показу демократизації сучасного Китаю. За останні десятиріччя в Пекіні та інших містах побудовані розкішні буддистські храми з пишними статуями Будди, таким чином китайська влада намагається надати своїй країні особливої культурно-конфесійної привабливості. Буддизм притягує паломників і туристів з усього світу і стає ефективним джерелом поповнення державного бюджету. Крім того це характеризує КНР як толерантну в конфесійному відношенні країну. У буддистських храмах і монастирях нове покоління служителів демонструє патріотичне ставлення до влади.

Християнство в Китаї представлено католиками (майже 1% населення), а також протестантами, серед яких переважають п'ятидесятники, є незначна частина баптистів та адвентистів. На Тайвані (понад 24 млн. населення) християн більше (2,5%), з них 3/5 – католики. Іслам в КНР сповідують 4% населення. Народи окраїнних районів Китаю продовжують зберігати традиційні вірування. У Корейській Народній Республіці (КНДР), де також зберігається комуністичний режим, поширений буддизм у формі Махаяни і є невелика група послідовників конфуціанства (точні й коректні дані про ці релігії відсутні). За офіційними даними КНДР 0,12% населення сповідує християнство, з них 3/5 – католики. Решта християн – переважно послідовники Корейської методистської Церкви.

Окрему групу конфесійного *Східного макрорегіону* становлять Південна Корея (Республіка Корея) з 50-мільйонним населенням і Японія (130 млн. населення). У Південній Кореї буддизм сповідують майже 23% населення і понад 29% вважають себе християнами, серед яких протестантів – 18,3%, католиків – 10,9 відсотків. Серед протестантських церков найбільш чисельна Пресвітеріанська Церква Кореї, менш чисельні – Пресвітеріанська Церква Республіки Кореї, Корейська методистська Церква і корейські англікани. Серед пізньопротестантських течій активною місіонерсько-проповідницькою діяльністю відзначаються свідки Єгови, чисельність яких у 2010р. досягла 140 тисяч (0,3% населення).

За даними 1998 р. у Південній Кореї понад 12% населення дотримувалося конфуціанства, 3,7% корейців належало до віровчень

традиційних вірувань і синкретичних сект. За останні 12 років чисельність цих релігій і культів значно зменшилася, оскільки відбувався відтік їх сподвижників до християнства і атеїстичної частини населення. За останніми даними у Південній Кореї понад 40% населення не сповідують жодної релігії, з них значна частина є атеїстами.

Конфесійний ландшафт Японії характеризується своєрідною парадоксальністю. Офіційно більшість японців (75,8%) називає себе синтоїстами. Разом із тим 75% японців вважають себе буддистами. Річ в тому, що японці, захоплюючись різними обрядами і ритуалами, вибирають для себе ті, які найбільше їм імпонують: обряди народження дитини та шлюбні відправляються в синтоїстських храмах, поминання та вшановування пам'яті померлих, погребіння – в буддистських і християнських. На відміну від більшості інших релігій, синтоїзм не має заповідей, оскільки керується установкою: «Справедливим є те, що доцільно в наш час і в цих умовах для суспільства». Така ідеологічна особливість синтоїзму зробила японців надто сприятливими до іноземного досвіду, що всього нового і прогресивного, що зіграло вирішальну роль у повоєнному феномені «японського чуда»¹⁴.

Саме в повоєнний період Японію покрила густа мережа різних християнських конфесій, на японські острови з'їхалися різноманітні протестантські місіонери і проповідники. Це відбулося після поразки Японії в Другій світовій війні, коли розпочалася демократизація держави і здійснювалися заходи з викорінення японського мілітаризму і тенноїзму (божественного культу імператора), а сам імператор Хірохіто в 1946 р. зрікся божественного походження. Відтак, синтоїзм зазнав упослідження і скептичного ставлення до нього японців, що і сприяло своєрідній експансії християнства, найчисленнішою конфесією якого в Японії стала Римо-Католицька Церква. Після неї впливовою стала Об'єднана Церква Христа – союз 34 конгрегаціоналістських, пресвітеріанських, реформатських, методистських та інших протестантських церков. Серед пізньопротестантських конфесій найбільш поширені баптисти, адвентисти, п'ятидесятники, свідки Єгови.

У Південно-Східному конфесійному макрореґіоні налічується 11 країн. Панівними релігіями виступають буддизм та іслам. Значна частина місцевих народів (на Філіппінах, Флоресі, Східному Тиморі) християнізована. Домінуючою християнською конфесією є католицизм. Збереглася значна кількість послідовників традиційних вірувань.

Панівне становище посідає буддизм у М'янмі (колишня назва цієї країни – Бірма), де його сповідують 85% населення, а також в Таїланді (95%), Лаосі (90%), Камбоджі (93% населення). У цих країнах незначне поширення ісламу (від 2 до 4 відсотків населення – мусульмани). Християнство сповідує мінімальна частина населення. Тільки у М'янмі чисельність християн дорівнює 6% населення (з них найбільше католиків). Конфуціанство і даосизм в цих країнах поширені в основному серед китайців.

---

¹⁴ Павлов С.В., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігії. – К., 1998. – С. 232.

Низка країн цього макрорегіону відзначається поліконфесійністю. Так в Малайзії (29 млн. населення) іслам сповідують 60% населення, буддизму дотримуються 19%, індуїстів – 6,4 %, християн – 5% населення. Конфуціанство і даосизм сповідують китайці. Конфесійна структура Сінгапуру відзначається етно- і поліконфесійністю населення: більшість китайців – буддисти і даосисти, малайці та пакистанці – мусульмани, європейці та вихідці з інших азіатських країн – християни. У Брунеї офіційна релігія – іслам (62,5% населення). Християнство сповідує 10% населення (порівно англікан і католиків). Ще 10% – прибічники традиційних вірувань. Чисельність конфуціанців, даосистів і буддистів встановити важко. У цих країнах активізує свою діяльність Духовна Академія бахаїстів, яка об'єднує тисячі невеликих громад.

Своєрідними особливостями відзначається В'єтнам, до 70-х років минулого століття поділений на комуністичну Північ і проамериканський Південь. Це позначилося на конфесійності об'єданого після багаторічної війни єдиного В'єтнаму. Чисельність буддистів у цій країні встановити важко, хоча традиційно В'єтнам вважається буддистською країною. Проте на півночі В'єтнаму багато атеїстів, на півдні – поширений релігійний синкретизм (20% населення – прибічники синкретичних течій). Найбільших успіхів у християнізації досягла Католицька Церква (9% населення – католики). Прибічники традиційних вірувань – національні меншини гірських районів. Конфуціанства і даосизму дотримується частина в'єтів і китайців.

Найбільші країни *Південно-Східного конфесійного макрорегіону* – Індонезія (235 млн. населення) і Філіппіни (93 млн. населення). Ці країни відзначаються полярним співвідношенням чисельності мусульман і християн: в Індонезії 87% населення – мусульмани, на Філіппінах 5% населення сповідує іслам. 7,9% населення Індонезії – християни (більшість з них протестанти), 90% населення Філіппін – християни, більшість яких є членами найвпливовішої і найчисельнішої в цій країні Католицької Церкви. Як в Індонезії, так і на Філіппінах конфуціанство, даосизм, буддизм поширені серед китайців. Традиційні вірування і синкретичні релігії є об'єктами впливу ісламу і християнства і відповідно їх ісламізації та християнізації.

Австралійсько-Океанійській конфесійний макрорегіон характеризується різким переважанням протестантів, що зумовлено історичними особливостями європейської колонізації. В Австралії (22, 5 млн. населення) конфесійний склад населення зумовлений передусім етнічним складом колоністів, які освоювали материк. Серед переселенців були головним чином емігранти з Англії, Шотландії та Ірландії. Кожна з цих трьох груп сповідувала традиційний для своєї батьківщини християнський напрям. Англіїці – в основному послідовники англіканства, меншою мірою – методизму, шотландці – прихильники пресвітеріанства, ірландці – католицизму. Відповідно названі чотири напрями стали домінуючими в Австралії¹⁵.

¹⁵ Там само. – С. 265-266.

Відтак, в Австралії серед християн переважають протестанти, зростання яких на конфесійній карті Австралії динамічно відбувається в останні 25 років. Найвпливовішою серед протестантських церков є Англійська Церква в Австралії. Серед пізньопротестантських церков найдієвішою є Баптистський союз Австралії, який об'єднує (станом на 2010 р.) понад тисячу громад. Активну проповідницьку діяльність проводять свідки Єгови, чисельність яких щорічно збільшується (у 2011 р вона становила 0,5% всього населення Австралії).

Найбільшою християнською конфесією є Римо-Католицька Церква. За статистичними даними, оприлюдненими 24 жовтня 2010 р. Ватиканською Конгрегацією Євангелізації народів, загальне число католиків Австралії з Океанією дорівнює 9,1 млн.¹⁶. В Австралії, Новій Зеландії та Океанії діє 15 греко-католицьких парафій і 3 монастирі.

Конфесійна карта Нової Зеландії (4,5 млн. населення) значною мірою віддзеркалює конфесійну карту Австралії. У Новій Зеландії протестанти також різко переважають над католиками. Великим впливом користується Пресвітеріанська Церква Нової Зеландії. Це пояснюється високою питомою вагою серед населення цієї країни нащадків емігрантів з традиційно пресвітеріанської Шотландії. Серед інших протестантських церков найбільшими, як і в Австралії, є Методистська Церква Нової Зеландії і Баптистський Союз Нової Зеландії. Є також послідовники конгрегаціоналістських, п'ятидесятницьких, адвентистських церковних спільнот, свідків Єгови, моравських братів, Армії спасіння. Католики в Новій Зеландії становлять 1/5 чисельності християн.

У Папуа-Новій Гвінеї (7млн. населення) християнства дотримується понад 97% населення (станом на 2010 р.). Тут також протестанти переважають над католиками (останні становлять 31% населення). Серед протестантських конфесій домінують лютерани (27% населення), значно менше англікан (5%). Пізньопротестантські конфесії за останні 25 років посилити свій вплив у цій країні: їхня чисельність збільшилася з 5% до 8% населення. Баптисти активізували свою діяльність не лише у південних районах, а й на теренах всієї країни, створивши Баптистський союз Папуа-Нової Гвінеї. Прозелітистська діяльність пізньопротестантських церков – домінуючий чинник постійного зменшення чисельності традиційних вірувань в цій країні за чверть століття: з 7% до 2% населення Папуа-Нової Гвінеї.

Загалом на численних островах Океанії (5,5 млн. населення) завдяки активній діяльності європейських, американських, австралійських католицьких і протестантських місіонерів більшість віруючого населення в тій чи іншій формі сповідує християнську віру. Серед протестантських напрямів найвпливовішим є конгрегаціоналізм. На низці островів домінують англікани. На деяких островах найбільшим протестантським напрямом є методизм. Активну роль в Океанії відіграє Церква адвентистів сьомого дня. 0,5%

---

¹⁶ Католицький вісник. – 2010. - №21. – С. 3.

острівного населення належить до свідків Єгови, місіонери і проповідники яких відзначаються найбільшою активністю.

Разом із тим на окремих островах Океанії, де проживають китайці, переважає буддизм, конфуціанство і даосизм, серед малайців – іслам.

Різноманітний етноконфесійний ландшафт Океанії сприяє поширенню бахаїзму, який представлений в цьому регіоні низкою Національних духовних асамблей, які об'єднують понад тисячу парафій цього регіону.

Висновки.

1. За останні 25 років (на межі другого і третього тисячоліть) процеси розвитку світу набули глобальних вимірів, які вплинули на великі зміни релігійної географії. Усі великі релігії (християнство, буддизм, індуїзм, іслам) у більшій чи меншій мірі вийшли за межі своїх традиційних конфесійних мегарегіонів і проникають в інші конфесійні мегарегіони. Відбувається зміщення кордонів релігій в межах окремих країн. Конфесійні трансформації спричинені низкою глобальних факторів політичних (розвал колоніальної і тоталітарної систем), міграційних (переселення великих мас людності з Півдня і Сходу на Північ і Захід), місійно-прозелітистських (євангелізація та ісламізація окремих країн). Разом із тим відбуваються зміни впливу і питомої ваги релігій в традиційних регіонах їх виникнення і поширення. Католицизм переживає кризу в Європі й Латинській Америці, посідає стабільні позиції в окремих азіатських країнах, динамічно поширює свій вплив на африканському континенті. Православ'я відновилося і набуло «нового дихання» в країнах розваленої радянської тоталітарної системи. Пізньопротестантські церкви активізували євангелізаційну діяльність на всіх континентах, досягли прозелітистських успіхів передусім у Латинській Америці та Африці. Стабільно міцний іслам, який завдяки багатьом факторам: етнічному (нерозірваність і єдність арабського світу), демографічному (високі темпи зростання народжуваності), культурно-цивілізаційному (ідентифікованого ісламом), правовому (у більшості країн іслам посідає статус державної релігії), міграційному (високі темпи переселення передусім в європейські країни) змінює конфесійний ландшафт не лише окремих країн, а й континентів. Буддизм та індуїзм – найдавніші універсальні релігії, які є спільним духовним компонентом цивілізацій Сходу – від Індії до Японії. Без цих релігій не можна зрозуміти особливостей культури і мислення багатьох східних народів. Саме тому буддизм та індуїзм, зрештою, як і іслам, посідають міцні позиції в різних конфесійних макрорегіонах Азії, а останнім часом активно проникають в інші регіони світу (здебільшого завдяки міграції сповідників цих релігій), створюючи замкнені анклавні спільноти, які не піддаються культурній та релігійній асиміляції в країнах своєї міграції. Відтак, фактор мультикультуралізму став причиною етноконфесійної напруги і конфліктів передусім в європейських країнах.

2. Католицизм за останні 25 років почав катастрофічно втрачати свої панівні позиції в Латинській Америці. Якщо ще в кінці 70-х років минулого століття 90% населення цього континенту сповідувало католицизм, то у 2010 р. чисельність католиків зменшилася до 60%. Ці процеси відбуваються передусім в таких багатомільйонних країнах як Бразилія (192 млн. населення), Мексика (109 млн.), а також у Сальвадорі, Нікарагуа, Болівії, Чилі, Парагваї, Уругваї та ін. Католицька Церква в Латинській Америці зіткнулася з «теологією звільнення», революційна спрямованість якої завдала першого удару по її монолітності, знизивши місце і роль традиційного канонічного католицизму в суспільно-політичному і особисто-приватному житті на цьому континенті. Другим чинником трансформації католицизму, як вважають у Ватикані, є «теологія сект», тобто євангелізаційний прозелітизм, в якому досягли найбільших успіхів п'ятидесятницькі церкви, адвентисти і свідки Єгови. Разом із тим моральний авторитет Католицької Церкви зазнав дошкульної компрометації через прояви педофілії в середовищі католицького духовенства, що викликало бурю протестів з боку парафіян, їх масовий відхід з католицьких спільнот і судові позови, які завдали не тільки моральної шкоди, а й фінансово спустошили католицькі дієцезії.

3. Церква в Європі опинилася під загрозою секуляризму і практичного атеїзму. У багатьох католицьких і протестантських країнах зростає чисельність індиферентних до релігійних потреб людей, а також тих, які вважають себе позарелігійними та атеїстами. Європа в цілому втомлена християнством. Великі історичні християнські Церкви відчують свою пригніченість через надмірну інституалізаційність, інституційну регламентованість, і, найголовніше, відсутність живої віри. Християнство втрачає підґрунтя культурного чинника в новітній історії Європи. Для багатьох європейців християнство означає приналежність до великої структури, до конкретного церковного апарату. Християнство як інститут почало сприйматися як баласт, зокрема, як баласт традицій. Саме тому, як вважає Папа Бенедикт XVI, у найближчому майбутньому масових навернень не буде, історія не поверне назад, і християнство не стане знову явищем масовим – таким, що формує історію. Після страшних зловживань і відхилень, що відбулися в лоні Католицької Церкви, їй потрібно вдатися до глибокого очищення. Євангелізація Європи, очолювана Папською Радою з нової євангелізації, утвореною Апостольським посланням *Ubicumque et semper* від 21 вересня 2010 р., ставить перед собою мету – пошук адекватних форм проголошення Євангелія численним хрещеним, які більше не усвідомлюють сенсу приналежності до християнської спільноти (у Німеччині таких 31% населення, Франції – 35%, Великобританії – 23%, Нідерландах – 49%, Чехії – 52%). Відтак, йдеться спочатку про євангелізацію самої Церкви, щоб припинити поширені форми релігійної байдужості, що призводять до атеїзму.

4. Африканський континент в конфесійному вимірі поділяється на чотири чітко виражені мегарегіони. У Північному конфесійному мегарегіоні, який утворюють виключно арабські країни здебільшого колишніх французьких колоній, зберігається абсолютна і домінуюча перевага ісламу, який посідає в цих країнах статус державної релігії. Цей монолітний конфесійний мегарегіон, не сприйнятливий до християнства. Мізерна чисельність в ньому християн – це в абсолютній більшості іноземці: працівники нафтопромислів та дипломатичний персонал. Винятком є Єгипет, де 15% населення – християни-копти. Відтак, народи арабської культури ментально несприйнятливі до християнства. Іслам і в колоніальний період їх буття створював непрохідний бар'єр для їх християнізації тією ж високорозвиненою християнською культурою в той час цілком католицької Франції.

Інші конфесійні мегарегіони Африки – Східний, Західний, Центральний, Південний – заселені різними афро-негроїдними племенами, які донедавна дотримувалися традиційних африканських вірувань. Ще з колоніального періоду на цих теренах проводилася християнізація, конфесійні особливості якої залежали від релігійної приналежності держав-митрополій. Так сформувалися католицькі чи протестантські (англіканського, лютеранського, кальвіністського напрямку) країни-колонії.

За останні 25 років конфесійний ландшафт в названих чотирьох мегарегіонах Африки зазнав докорінної трансформації, яка відбувається в межах динамічного поширення християнства, стабільності існуючих там мусульманських спільнот і розшарування традиційних вірувань. Останні стали тереном змагань для їх християнізації чи ісламізації. Відтак, постійно звужуються кордони традиційних вірувань. Після занепаду християнства в Європі відбувається його ренесанс в Африці, яка за визначенням Бенедикта XVI, стає «духовними легенями» світу. Якщо у 1985 році в Африці було 50 млн. католиків, то у 2010 році їх чисельність збільшилася до 173 млн., тобто зросла у три з половиною рази. Разом із тим протестанти чисельно переважають католиків в Африці. Таким чином, чисельність християн на африканському континенті (з урахуванням 50 млн. православних в Ефіопії) дорівнює 423 млн., тобто складає майже половину населення Африки.

У Західному конфесійному мегарегіоні Африки (15 країн з 275 млн. населення) переважають мусульмани (46,8% населення), 35,3% – сповідують християнство, 17,4% дотримуються традиційних вірувань. Цей конфесійний мегарегіон залишається найактивнішою зоною католицької християнізації. Особливості конфесійного ландшафту цього мегарегіону дзеркально відтворюються в Нігерії (140 млн. населення): 44% – мусульмани, 38% – християни (з яких 20% – протестанти, 18% – католики), 48% населення дотримується традиційних вірувань, 2% належать до християнсько-тубільних церков і сект.

В інших конфесійних мегарегіонах Африки, де католицькі й протестантські Церкви активно проводять місіонерсько-проповідницьку

діяльність, здебільшого в її соціально-гуманітарних виявах, постійно зростає чисельність християнського населення, мінімальні позиції посідає іслам, традиційних вірувань дотримується близько 1/6 частина населення.

У Центральному конфесійному мегареґіоні (8 країн, 119 млн. населення) 81,3% населення – християни, 9,6% – мусульмани і 9,6% дотримується традиційних вірувань. У Східному конфесійному мегареґіоні (10 країн, 260 млн. населення) 62% населення – християни, 21% – мусульмани, 15,6% належать до традиційних вірувань. У Південному конфесійному мегареґіоні (13 країн і три островні території, 137 млн. населення) 82% – християни, 2,2% – мусульмани, 9,7% дотримуються традиційних вірувань.

Особливим феноменом африканської конфесійності є християнсько-тубільні церкви і секти, які поширені в більшості країн цього континенту. Вони охоплюють в окремих країнах від 1% до 5% населення. По суті, вони є продуктом інкультурації християнства в традиційні вірування, що в результаті призводить до змішаних форм культу, сакралізації засновників цих церков і сект і, зрештою, до спалахів екстремізму і фундаменталізму в процесі політизації цих конфесійних об'єднань та їх злиття з владними структурами.

І ще однією особливістю африканської релігійності є значне поширення бахаїстських парафій, які об'єднані в Національні духовні асамблеї. Чисельністю бахаїсти в окремих країнах Африки охоплюють від 0,1% до 0,7% населення.

5. Азіатський континент (4млрд. 587 млн. населення) – місце виникнення і поширення чотирьох великих релігій – буддизму, індуїзму, християнства й ісламу. Південно-Західний конфесійний макрореґіон Азії характеризується різким переважанням ісламу у 15 країнах Близького Сходу і Перської затоки, де чисельність мусульман сягає від 90% до 99% населення з державним статусом ісламу. Особливістю конфесійної карти цього мегареґіону є збереження в Іраку, Сирії, Йорданії, Ізраїлі, Лівані давніх східних православних і католицьких Церков. У більшості країн цього конфесійного мегареґіону сучасних форм християнства (католицизму і протестантизму) дотримуються в основному іноземні громадяни, які працюють на нафтопромислах і в дипломатичних установах.

До Центрального конфесійного мегареґіону належать країни, які були республіками Радянського Союзу – Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан і Казахстан. Після розпаду СРСР в цих країнах відбувся інституціональний ренесанс ісламу, який і в радянський період сповідувала більшість корінного населення цих країн, але в латентних, прихованих від влади формах і виявах. Чисельність християн в цих країнах різко скорочується. Більшість росіян, українців, білорусів, німців повернулися до своєї батьківщини, а прозелістична діяльність протестантів і католиків заборонена. Лише Казахстан у цьому відношенні є винятком. Значення ісламу тут істотно менше, ніж в сусідніх країнах. Майже третина населення

Казахстану вважає себе християнами (це здебільшого східні слов'яни, зокрема українці, які були депортовані до цієї радянської республіки на заслання). В Казахстані збереглися парафії греко-католиків, які належать до УГКЦ.

Південний конфесійний макрорегіон є суцільною зоною поширення індуїзму, який в Індії (1 млрд. 160 млн. населення) посідає абсолютно домінуюче становище. Особливістю конфесійного ландшафту цього макрорегіону є присутність в ньому значних релігійних меншин – мусульман, буддистів і християн. Так, наприклад, у самій Індії є спільноти так званих автохтонних християн святого Фоми (8 млн.), які за переказом тут існують нібито з часів апостольської місії Фому, а також християн західних напрямів (24 млн.), більшість яких належить до Римо-Католицької Церкви. Християнство за своєю чисельністю посідає 3 місце в цій країні після індуїзму, ісламу, залишивши позаду себе сикхизм, буддизм, джайнізм.

Цей конфесійний макрорегіон відзначається традиційною міжконфесійною толерантністю. Проте останнім часом трапляються в Індії спалахи напруги і протистояння між індуїстами і сикхами, мусульманами й індуїстами, а також антихристиянські випадки, спровоковані екстремістськими елементами, які проте нейтралізуються державною владою. І все ж у Південному конфесійному макрорегіоні зберігається відносна міжконфесійна толерантність. Так, в Бангладеш (157 млн. населення) 86% населення сповідує іслам поряд з 2% християн-католиків і протестантів. У цій країні останнім часом активізували євангелізаційну діяльність протестантські місіонери, зміцнює свої позиції Католицька Церква. Поліконфесійність характерна для Шрі-Ланки: буддистів – 68% населення, індуїстів – 15,2%, католиків – 8,5%, протестантів – 1%, мусульман – 7,3%.

Особливість конфесійної структури Східно-азіатського макрорегіону виявляється у паралельному сповіданні двох і більше релігій, а також в утворенні специфічних синкретичних форм релігійного сповідання, таких, наприклад, як синтоїзм-буддизм в Японії. Досить невизначеною в цьому конфесійному макрорегіоні є релігійна карта Китаю, де поруч з конфуціанством і даосизмом, за деякими джерелами, 13% населення дотримується буддизму, 4% сповідує іслам. Чисельність християн в Китаї достовірно не встановлена, оскільки офіційна китайська статистика не зовсім коректна. За ватиканськими джерелами в Китаї близько 2% християн, з яких 1,5% – католиків (чисельність яких дорівнює понад 20 млн.). Така ж невизначеність конфесійної ситуації в КНДР, де традиційно був поширений буддизм. Християнство за офіційними джерелами цієї країни сповідують 0,12% населення, решта населення вважаються атеїстами.

На фоні досить не визначеної офіційної статистики в названих країнах відрізняється чіткістю фіксація конфесійності в Південній Кореї (Республіка Корея) з 50-ти мільйонним населенням: буддизму дотримується 23% населення, понад 29% сповідує християнство, 8% вважають себе

конфуціанцями або прихильниками синкретичних буддійсько-конфуціанських сект, решта – 40% не визнає жодної релігії.

У Південно-Західному конфесійному макрорегіоні Азії панівною релігією є буддизм (у М'янмі, Таїланді, Лаосі, Камбоджі). Змішана конфесійність характерна для Сінгапуру, Брунею, Східного Тимору. Еталоном змішаної конфесійності у цьому макрорегіоні є Малайзія (30 млн. населення): 53% населення сповідує іслам, 19% – буддизм, 9,4% – індуїзм, 5% – християнство, інші – дотримуються конфуціанства, даосизму, сикхизму та синкретичних вірувань. Дві великі країни цього макрорегіону мають полярно протилежну конфесійну конфігурацію. В Індонезії (238 млн. населення) 87% сповідує іслам, 8% – належить до християнських церков, решта – дотримується конфуціанства, даосизму, сикхизму, буддизму, індуїзму та синкретичних вірувань. На Філіппінах (93 млн. населення) 90% сповідує християнство. Найчисельнішою і найвпливовішою в цій країні є Римо-Католицька Церква. 5% населення – мусульмани. Конфуціанство, даосизм, буддизм поширені серед китайців, які проживають на Філіппінах. Національна духовна асамблея бахаїзму об'єднує близько 8 тисяч малих парафій.

6. В Австралії, Новій Зеландії і численних островах Океанії завдяки активній діяльності католицьких та протестантських місій і проповідників поширилося християнство зі значною перевагою протестантських конфесій (англікан, пресвітеріан, методистів, п'ятидесятників, баптистів) і міцними позиціями Римо-Католицької Церкви. Найвпливовішою серед протестантських конфесій є Англійська Церква в Австралії. Конфесійна конфігурація Нової Зеландії значною мірою віддзеркалює конфесійну карту Австралії. Абсолютна більшість населення Папуа-Нова Гвінея (7 млн. населення) сповідує християнство (97% населення). Протестанти переважають над католиками (останні становлять 31% населення цієї країни). Серед протестантських конфесій домінують лютерани (27% населення)

Характерною особливістю Австралійсько-Океанійського конфесійного регіону є два історичні етапи його християнізації. Перший етап зумовлений передусім етнічним складом колоністів, які освоювали цей материк. Серед переселенців переважали емігранти з Англії, Шотландії та Ірландії, які відповідно поширювали тут англійство, методизм, пресвітеріанство, католицизм. Після Другої світової війни українські емігранти започаткували на цих теренах греко-католицькі парафії, кількість яких невелика (менше 20), але вони об'єднані в єпархію УГКЦ. Другий етап християнізації характеризується євангелізаційною діяльністю пізньопротестантських конфесій, які за останні 25 років значно посилили свій вплив як в Австралії і Новій Зеландії, так і на острівних територіях Океанії. Відтак, цей конфесійний макрорегіон загалом має переважаючу протестантську конфігурацію (близько 20 різних протестантських конфесій) з постійним зменшенням традиційних вірувань в результаті протестантської євангелізації.

7. Конфесійний ландшафт сучасного світу за маркерним визначенням кордонів країн і кордонів релігій остаточно не сформований. Його різючі зміни за останні 25 років (особливо в Європі, Латинській Америці й Африці) засвідчують про тривалість конфесійних трансформацій в ейкумені. Тенденції прогресуючої секуляризації, релігійної індиферентності, міжконфесійних переорієнтацій населення посилюватимуться. Разом із тим не виключається релігійний ренесанс в окремих регіонах світу на кшталт зростання темпів християнізації Африки і конфесійної протестантизації Латинської Америки. Православ'я не виходитиме за межі свого традиційного поширення, за певних політичних обставин в окремих східноєвропейських країнах (скажімо в Росії) статус Православної Церкви буде стабільним і набуватиме рангу, якщо не де-юре державної, то де-факто панівної релігії зі спробами виходу на терени всієї історичної Русі.

Конфесійна конфігурація Азії в найближчу і, очевидно, у віддалену перспективу не зазнаватиме різючих змін. На цьому величезному за територією і населенням континенті, де проживає більша половина людства, зберігатиметься буддійсько-індуїстський культурно-конфесійний тандем з міцними позиціями ісламу та прогресуючим проникненням християнства (католицизму і пізньопротестанських течій) в окремі країни.

Великою проблемою для сучасного світу, передусім Європи і Америки є іслам, темпи проникнення якого за умов глобалізації і міграційних процесів в традиційні християнські країни зростатимуть, створюючи напругу між ще нещодавно толерованим європейським мультикультуралізмом та непохитним мусульманським монокультуралізмом.

Україна залишатиметься поліконфесійною. Традиційна українська міжконфесійна толерантність і солідарне співжиття різних конфесій християнського напрямку та ісламу може слугувати взірцем для інших країн Європи, де все частіше відбуваються інциденти у зв'язку з мусульманським проникненням. Проблемними на найближчу перспективу залишатимуться відносини між Православними Церквами в Україні. Міжправославна криза посилюватиметься, якщо зберігатиметься втручання у міжправославні й православно-католицькі відносини зарубіжних конфесійних центрів. Разом із тим конфесійна карта України зазнаватиме певних корекцій з причини католицької та протестантської активізації в регіонах, де конфесійний ландшафт остаточно не сформований – на Сході й Півдні України. Захід і Центр України зі своїми конфесійними кордонами досяг найвищого рівня сформованості й на передбачувану перспективу залишатиметься стабільним.